578
El *descans* del carro
(*ALDC*, IV, 930. Els *descansos* del carro)

Es tracta del ‘pal que s’articula a l’extrem anterior del carro i li serveix de suport quan aquell descansa sol, damunt les rodes’. *Descans* és un postverbal de *descansar*, compost del prefix *des-* (< DIS-) i *cansar*, del llat. CAMPSARE ‘tombar (un cap) navegant; desviar-se d’un camí’ (cf. it. *cansare* ‘separar’), que, a través de ‘cessar de fer quelcom’, va passar a ‘descansar’; el pal en qüestió permet la posició horitzontal, el *descans* del carro, sense la cavalleria; mot que, com els altres significants, pot aparèixer en plural: *descansos*; *descansador* 88 és un der. de *descansar* amb el suf. *-ador* ‘que dóna descans’.

Altres mots arrenquen de la idea de ‘servent, criat’, per la seva funció de sostenir el vehicle: *mosso*, pres del cast. *mozo*, d’origen incert, potser mot expressiu amb el sentit de ‘pelat, rapat’ aplicat primer a nens; var. *mo*[θ]*o* 100, 108, 132, 134, 138, 139, *mo*[z]*o* 166; també servia per a alçar el carro quan havien de canviar la roda (34, 39) o per a sostenir les barres (168). *Pillard*, der. de *pillar*, pres del fr. *piller*, sembla la metàfora de l’arcaisme *pillard*, que, en cat. medieval, significava ‘servent que seguia el cavaller a les batalles i recollia les despulles dels contraris vençuts’; var. *pillàs* 8, a partir del pl. *pillards* amb pèrdua de la dental (com el topònim *Es Llombards* > *Es Llomb*[ˈas]). *Cabra* 10, 15 (< llat. CAPRA) ha rebut un ús metafòric de ‘element de suport’, com en altres casos semblants (‘instrument per a penjar l’olla’, ‘instrument que aguanta l’erer’, etc.).

El descans pot ser una *barreta* 69, der. de *barra*, un *puntal* 35, der. de *punta*, o una *forqueta*, der. de *forca* 81, 82, per les dues puntes a l’extrem que devien tenir els primers descansos. *Pitjó* (var. apitxada *pitxó* 112) és un postverbal de *pitjar*, potser a través de **pitjassó*, **pitja*[z]*ó* (< -ATIONE). La *soca* 18 formava tres peus. L’alg. *biranxí* 85 és pres del sard *balantzinu*, amb rotacisme i adaptació del morfema *-inu* > *-í* al sistema cat.; potser perquè evita que el carro es balancegi.

En l’aspecte areal, *descans* s’estén pel Principat; *mosso* pel val., tort., men. i eiv.; *pillard* pel ross., on és un preciós arcaisme; *forqueta*, pel mall., on es desmarca del men. i eiv., i *pitjó*, per algunes poblacions nord-occ.

Són mots normatius *descans* i *mosso*, des del *DG*$_1$, 1932.

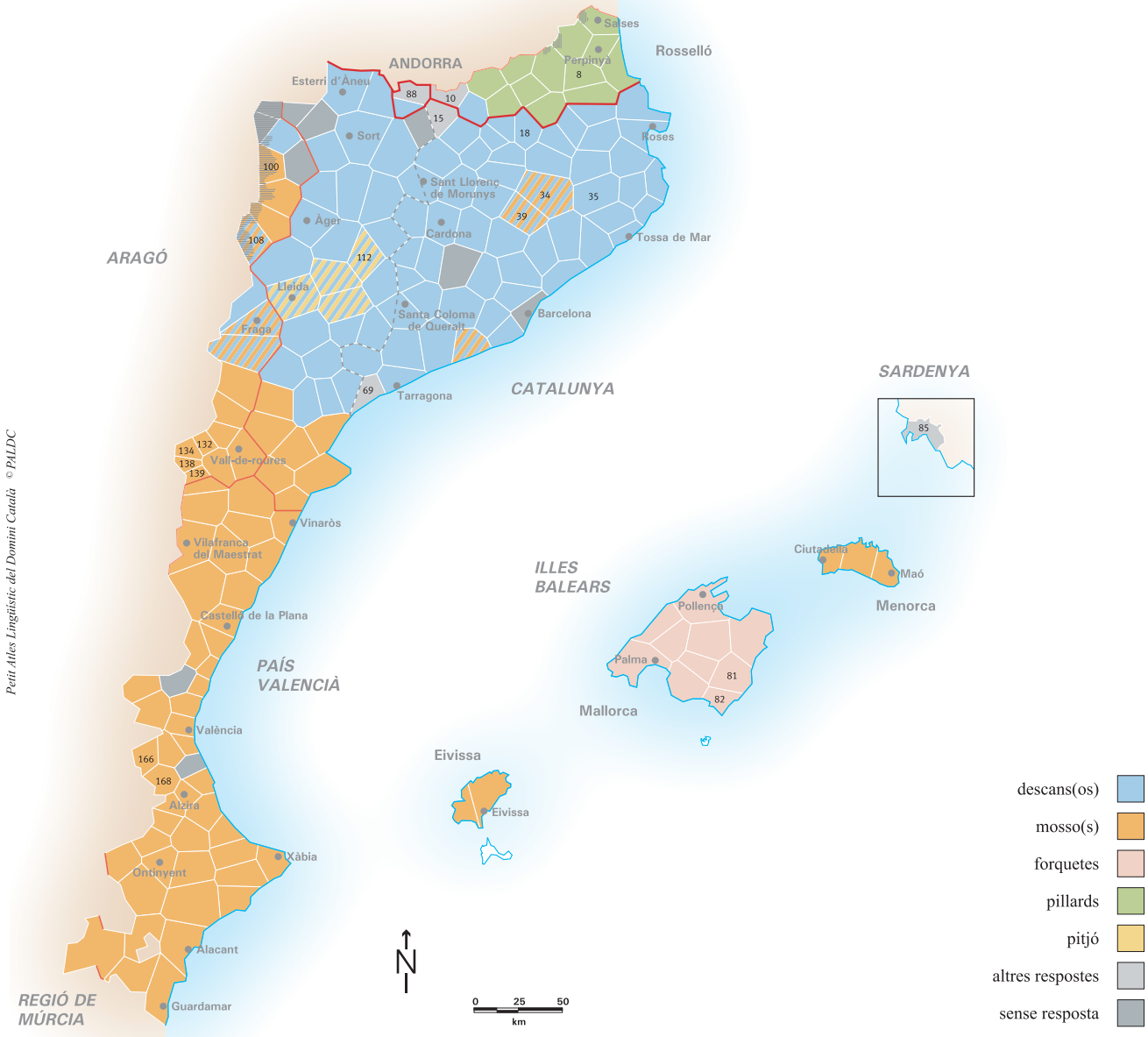

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC